

Rzucą palenie czy zmieniają produkt? Potencjalne efekty zmian stawek akcyzy

Maciej Albinowski, Piotr Lewandowski, Karol Madoń, Mateusz Smoter

Problem

Wysoka konsumpcja produktów nikotynowych generuje istotne koszty społeczne. Podwyżka akcyzy na poszczególne produkty może mieć ograniczony wpływ na konsumpcję, jeśli konsumenci są skłonni do zmian między produktami.

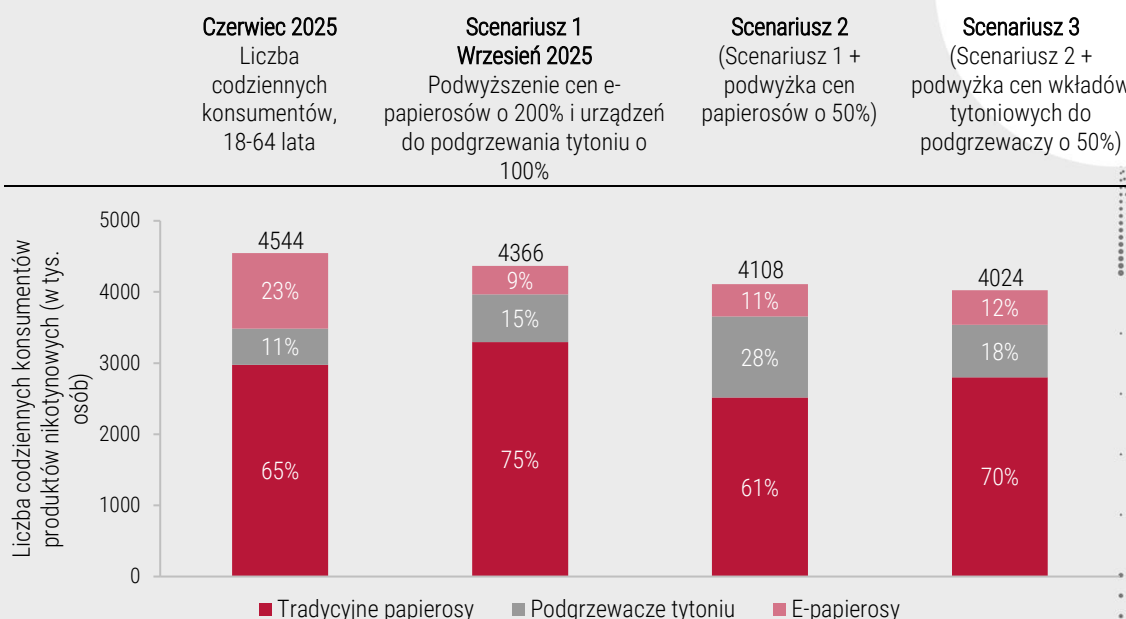
Wnioski

Skokowy wzrost cen e-papierosów we wrześniu 2025 miał duży wpływ na rodzaj wybieranych produktów, ale umiarkowany na łączną liczbę konsumentów nikotyny. Aby istotnie ograniczyć liczbę konsumentów należy równolegle podnosić akcyzę na wszystkie produkty. Potrzebne są również nowe polityki informacyjne, gdyż większość użytkowników alternatywnych produktów nie uważa ich za bardzo szkodliwe.

Główne wyniki

- **75%** konsumentów nikotyny korzystało z papierosów (czerwiec 2025).
- Tradycyjne papierosy pali **55%** codziennych użytkowników podgrzewanego tytoniu (HTP) i **49%** codziennych konsumentów e-papierosów.
- **67%** palaczy papierosów uważa je za bardzo szkodliwe. Podobnie o swoim produkcie sądzi **30%** użytkowników podgrzewanego tytoniu i **38%** konsumentów e-papierosów.
- Zmiany cen we wrześniu 2025 roku mogły obniżyć liczbę konsumentów e-papierosów o ok. **660 tys.**, z czego ok. **180 tys.** mogło zrezygnować z nikotyny, a ok. **480 tys.** wybrało inne produkty.

Wykres 1. Duży wzrost cen e-papierosów znacząco obniżył na nie popyt, ale tylko mniej niż 1/3 zniechęconych konsumentów zrezygnowała z produktów nikotynowych

Uwaga: oszacowania zmian liczby konsumentów dokonano na podstawie eksperymentu ankietowego, wykorzystując warunkowy wielomianowy model logitowy. Łączna liczebność konsumentów nikotyny (wiek 18-64) w czerwcu 2025 ma charakter ilustracyjny i opiera się m.in. na częstości konsumpcji raportowanej w reprezentatywnym dla kraju Europejskim. Ankietowym Badaniu Zdrowia z 2019 roku. Struktura konsumpcji według produktów pochodzi z ankiety z czerwca 2025.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego (CAWI, n=4542), Eurostat, EHIS 2019

Jeszcze do niedawna polityka antynikotynowa państwa skupiała się na ograniczeniu dostępności papierosów. Jednak dynamiczny wzrost popularności alternatywnych produktów stanowi wyzwanie dla tego modelu. Produkty alternatywne są często reklamowane jako mniej szkodliwe niż tradycyjne papierosy, choć ryzyka zdrowotne związane z ich konsumpcją nie są jeszcze dobrze rozpoznane (Braznell et al. 2025). Postrzeganie tych produktów jako mniej szkodliwych oraz brak dymu papierosowego powoduje, że mogą być one atrakcyjne dla konsumentów, którzy nie zdecydowaliby się palić tradycyjnych papierosów.

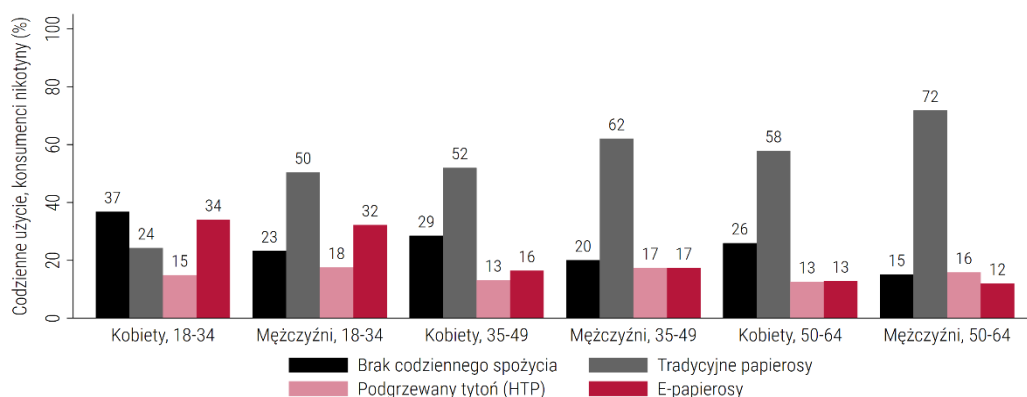
Aby zidentyfikować wzorce konsumpcji produktów nikotynowych, przeprowadziliśmy w czerwcu 2025 roku ankietę wśród ponad czterech i pół tysiąca Polaków w wieku 18-64 lat, którzy w ciągu poprzednich 30 dni korzystali z jednego z trzech głównych produktów nikotynowych: i) tradycyjnych papierosów, ii) podgrzewanego tytoniu (np. IQOS, glo) lub iii) e-papierosów (podgrzewaczy płynu z nikotyną).¹ Korzystając z eksperymentu ankietowego, oszacowaliśmy potencjalny wpływ zmian cen na konsumpcję produktów nikotynowych i wybór wiodącego produktu.

Wzorce konsumpcji nikotyny znacząco różnią się między grupami społeczno-demograficznymi

Papierosy pozostają najczęściej wybieranym produktem. Ich użycie w ciągu ostatnich 30 dni deklarowało 75% respondentów. Jednocześnie inne produkty również miały duży udział w rynku. E-papierosów używało 42%, podgrzewanego tytoniu 33%, a saszetek nikotynowych 8% respondentów. Różnice pomiędzy papierosami a alternatywnymi produktami były bardziej wyraźne w przypadku codziennej konsumpcji: 55% respondentów paliło tradycyjne papierosy, 20% e-papierosy, a 16% codziennie korzystało z podgrzewanego tytoniu (HTP).

Codziennie użycie nikotyny rośnie wraz z wiekiem, podobnie jak popularność tradycyjnych papierosów. Znaczna część młodszych konsumentów – 37% kobiet i 23% mężczyzn w wieku 18–34 lata – nie korzystała codziennie z żadnego z głównych produktów nikotynowych (Wykres 2). Istnieją również wyraźne różnice między płciami: we wszystkich grupach wieku mężczyźni palą codziennie tradycyjne papierosy znacznie częściej niż kobiety.

Wykres 2. Starsi konsumenci częściej wybierają papierosy i używają nikotynę codziennie

Uwaga: Odsetki nie sumują się do 100, gdyż część konsumentów codziennie używa dwóch lub trzech produktów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety z czerwca 2025 (CAWI, n=4542)

¹ Ze względów organizacyjnych oraz etycznych, nasze badanie nie obejmowało osób niepełnoletnich. Próba jest reprezentatywna dla populacji konsumentów produktów nikotynowych w wieku 18-64, zgodnie z danymi Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia z 2019 roku. W tym badaniu konsumenci produktów nikotynowych stanowili 26,8% populacji w wieku 18-64 lata. Szersze omówienie naszej próby oraz całej analizy jest dostępne w raporcie Albinowski et al. (2025).

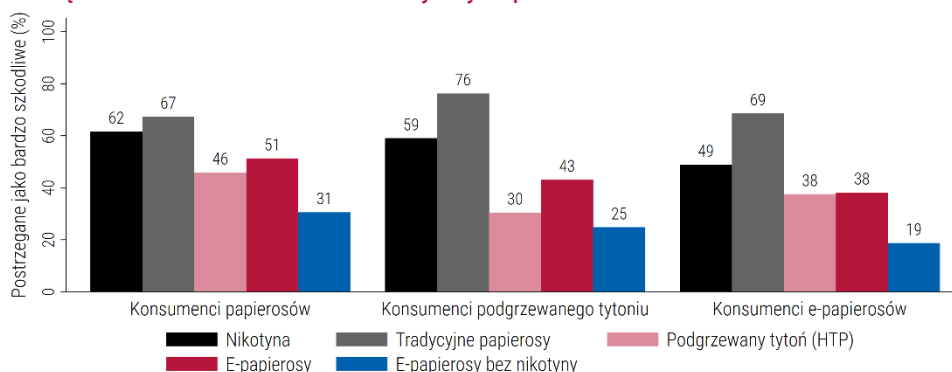
Wybór produktu jest również powiązany z cechami społeczno-ekonomicznymi. Osoby z wyższym wykształceniem z niższym prawdopodobieństwem palą codziennie papierosy (o 9,5 punktów procentowych) i e-papierosy (o 4,1 punktu procentowego), ale z wyższym prawdopodobieństwem codziennie korzystają z HTP (o 3,1 punktu procentowego). Używanie HTP jest szczególnie powiązane z cechami społecznymi: częściej robią to mieszkańcy miast, osoby pracujące i rodzice niepełnoletnich dzieci. Osoby mieszkające na terenach wiejskich i o niskich dochodach generalnie rzadziej korzystają z alternatywnych produktów.

Konsumenci nikotyny często łączą różne produkty. Choć 54% osób palących tradycyjne papierosy codziennie deklaruje używanie wyłącznie tego produktu, pozostałe 46% korzysta także z innych wyrobów nikotynowych. Jeszcze większe zróżnicowanie obserwuje się wśród codziennych użytkowników alternatywnych produktów: tylko 30% codziennych użytkowników HTP i 35% codziennych użytkowników e-papierosów używa wyłącznie tych produktów. 55% codziennych użytkowników HTP pali tradycyjne papierosy, a wśród użytkowników e-papierosów ten odsetek wynosi 49%.

Konsumenci wątpią w dużą szkodliwość produktów nikotynowych

Tylko 60% respondentów uważa nikotynę za bardzo lub skrajnie szkodliwą, a 70% ma takie samo zdanie o tradycyjnych papierosach. Ten odsetek może wydawać się niski, biorąc pod uwagę działania ze sfery zdrowia publicznego w Polsce, mające na celu zwiększenie świadomości zagrożeń związanych z paleniem. Tradycyjne papierosy są najczęściej uznawane za bardzo lub skrajnie szkodliwe przez codziennych użytkowników HTP (76%), choć tylko 30% z nich uważa HTP za równie szkodliwe (Wykres 3). Podobnie, jedynie 38% codziennych użytkowników e-papierosów ocenia je jako bardzo lub skrajnie szkodliwe.

Wykres 3. Większość konsumentów alternatywnych produktów nie uważa ich za bardzo szkodliwe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety z czerwca 2025 (CAWI, n=4542)

Konsumenci palący wyłącznie papierosy mają najwyższą skłonność do porzucenia nikotyny przy wzroście cen

Wpływ wzrostu cen na rezygnację z konsumpcji nikotyny znacząco różni się między grupami konsumentów. Wyłącznie konsumenci jednego produktu mają wyższe prawdopodobieństwo zrezygnowania z nikotyny niż konsumenci wielu produktów. Wśród wyłącznych palaczy papierosów wzrost cen papierosów o 10% spowodowałby spadek liczby palących o 3,7%, z których większość (2,0%) zrezygnowałaby z nikotyny. Wśród palaczy łączących papierosy z innymi produktami, taki sam wzrost cen spowodowałby nieco większy spadek liczby palących (o 4,4%), lecz tylko 0,8% konsumentów całkowicie zrezygnowałoby z nikotyny.

Wśród konsumentów e-papierosów, wyłączni konsumenci są również bardziej skłonni zrezygnować z konsumpcji nikotyny. W reakcji na wzrost cen e-papierosów o 10%, 2,6% takich konsumentów zrezygnowałoby z nich, przy czym 1,1% porzuciłoby nikotynę. Natomiast wśród konsumentów używających

też innych produktów, 2,3% zrezygnowałoby z e-papierosów, ale tylko 0,3% zakończyłoby konsumpcję nikotyny.

Wzrost cen e-papierosów o 200% i wzrost cen urządzeń do podgrzewania tytoniu o 100%, które miały miejsce we wrześniu 2025, znacząco zmieniają strukturę konsumpcji (Wykres 1, str 1). Nasze symulacje wskazują na spadek liczby codziennych konsumentów e-papierosów o 660 tysięcy (o 62%), wzrost liczby palaczy tradycyjnych papierosów o 320 tysięcy oraz wzrost użytkowników HTP o 160 tysięcy.

Dla ograniczenia łącznej liczby konsumentów nikotyny najlepszą strategią jest znaczące podwyższanie cen wszystkich produktów. Dodatkowy wzrost cen papierosów o 50% (scenariusz 2 na wykresie 1) pozwoliłby zmniejszyć liczbę codziennych palaczy tradycyjnych papierosów o 780 tysięcy (24%) w stosunku do scenariusza z września 2025. Ogólna liczba konsumentów nikotyny spadłaby o 5,9%, a liczba konsumentów HTP wzrosłaby o niemal 470 tysięcy (69%).

Jeszcze większe efekty dałby dodatkowy wzrost cen wkładów HTP o 50% (scenariusz 3 na wykresie 1): liczba konsumentów HTP spadłaby o 400 tysięcy w stosunku do scenariusza drugiego, choć liczba palaczy papierosów wzrosłaby o 290 tysięcy. Liczba konsumentów nikotyny ogółem zmniejszyłaby się o 2,0% w stosunku do scenariusza drugiego. Wyższe ceny alternatywnych produktów nie tylko zmniejszają popyt ze strony dotychczasowych konsumentów, ale także ograniczają napływ nowych konsumentów, w szczególności młodzieży (Stoklosa et al., 2022). To dodatkowe korzyści, nieuwzględnione w naszych symulacjach. Jednocześnie jednak sprawiają, że wśród konsumentów nikotyny będzie więcej palaczy papierosów, szczególnie jeśli ceny papierosów pozostaną niezmienione.

Potrzebny jest zarówno przegląd stawek akcyzy, jak i polityki informacyjnej państwa. Obecna struktura stawek akcyzy premiuje podgrzewany tytoń (ok. 4,7 zł akcyzy w paczce wkładów) w porównaniu do tradycyjnych papierosów (ok. 12,8 zł akcyzy). Przy braku konsensusu w badaniach medycznych co do niższej szkodliwości zdrowotnej podgrzewanego tytoniu, tak duża różnica nie wydaje się uzasadniona. Rozpowszechnianie informacji na temat potencjalnych ryzyk związanych z alternatywnymi produktami również mogłoby pełnić istotną rolę w ograniczeniu ich konsumpcji.

Szczegóły badania: Albinowski M., Lewandowski P., Madoń K., Smoter M. (2025). *Patterns of nicotine use in Poland and potential policy responses*. IBS Research Report 01/2025

Seria IBS Policy Paper

Seria IBS Policy Paper w przystępnej formie prezentuje wyniki badań ekonomicznych w celu podniesienia jakości debaty publicznej.

Redaktor serii - Jan Rutkowski

IBS Policy Paper 4/2025

ISSN: 2451-4365

Informacje dodatkowe

Autorzy dziękują za cenne komentarze Łukaszowi Balwickiemu, Bartoszowi Jusypenko, Norze Kungl, Kristijanowi Fidanovskiemu, Hanie Ross oraz Janowi Rutkowskiemu.

Publikacja powstała w ramach projektu finansowanego przez Wiedeński Instytut Międzynarodowych Studiów Ekonomicznych (wiiw). wiiw jest partnerem Bloomberg Philanthropies' Initiative to Reduce Tobacco Use.

Treść niniejszej publikacji wyraża poglądy Autorów i niekoniecznie jest tożsama ze stanowiskiem Instytutu Badań Strukturalnych. Stosuje się zwyczajowe zastrzeżenia.